

РОЛЬ САМООСВІТИ У РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ВИКЛАДАЧІВ МИСТЕЦЬКИХ ДИСЦИПЛІН

В статъе обосновывается необходимость развития профессионального мастерства путем самосовершенствования, критерии и уровни владения технологией самообразования преподавателей искусства в высших учебных заведениях.

In article necessity of development of professional skill by self-improvement; criteria and levels of possession by technology of self-education of teachers of Art in Higher Educational Institutions are considered.

Актуальність обраної теми пов'язана зі змінами, які відбуваються в усіх сферах людської діяльності, зокрема, у сфері освіти. На сучасному етапі розвитку системи освіти в Україні перед навчальними закладами ставляться підвищені вимоги зі сторони суспільства, держави, самого життя. Як зазначається у Державній національній програмі «Освіта (Україна ХХІ ст.)», необхідно «...здійснювати розвиток освіти на основі прогресивних концепцій, розробки і впровадження у навчально-виховний процес сучасних педагогічних технологій та науково-методичних досягнень».

Розвиток освіти як у минулому, так і сьогодні, визначається ефективністю діяльності педагога. Суспільні тенденції гуманізації змісту освіти, методів і форм роботи існують у прямій залежності від особистості викладача, розвитку його творчого потенціалу. Набуває особливої гостроти і актуальності проблема розвитку педагогічної майстерності викладачів мистецьких дисциплін вищих навчальних закладів (ВНЗ) у нових економічних і соціокультурних умовах.

Навчально-виховна діяльність науково-педагогічного працівника

мистецьких дисциплін відрізняється від інших спеціальностей. Цю різницю можна виділити у компонентах освітнього процесу – цілях, методах, формах, технологіях. Їх особливості визначаються, у першу чергу, специфікою предмету діяльності – мистецтвом, до якого неможливо застосувати традиційні дидактичні засоби, так як їх використання призводить до формалізму і беззмістовності. Не випадково розробка методичного забезпечення мистецьких дисциплін відбувається, як правило, поза зв'язком із дидактикою. Головне у викладанні мистецтва – пріоритетна роль самого науково-педагогічного працівника. Мистецтво розвиває здатність бачити, чути, розуміти цей світ і самого себе цілісно, діалогічно. На цьому шляху провідну роль відіграють професійно-особистісні якості.

Сьогодні потрібен науково-педагогічний працівник, який володіє навичками творчого мислення, самостійності, ініціативності, орієнтації у бурхливому розвитку наукової інформації. Його педагогічну діяльність (з мистецьких дисциплін) можна розглядати як систему неповторних, унікальних за своєю природою педагогічних ситуацій, що безперервно змінюються, відтворюючи дійсність, що характеризується впливом широкого спектру соціальних, природних, культурно-історичних та етнографічних чинників. Це викликає необхідність формування у науково-педагогічного працівника гнучкого, винахідливого, інтенсивного, концептуально багатого професійного мислення. Зважаючи на це, перед ним постає необхідність постійного професійного зростання і розвитку педагогічної майстерності шляхом самоосвіти.

Оскільки, значущою тенденцією розвитку сучасної освіти, є перехід від принципу "освіта на все життя" до принципу "освіта через усе життя", то науково-педагогічний працівник має володіти широким спектром умінь та навичок самоосвіти. Необхідність самоосвіти диктується, з однієї сторони, специфікою педагогічної діяльності, її соціальною роллю, з іншої – реаліями і тенденціями безперервної освіти, що пов'язано із умовами педагогічної праці, потребами суспільства, які постійно змінюються, еволюцією науки і практики, зростаючими вимогами до людини, її здатності

швидко та адекватно реагувати на зміну суспільних процесів і ситуацій, готовності перебудувати діяльність, уміло вирішувати нові, більш складні завдання. Науково-педагогічний працівник повинен відстежувати моменти, коли традиційне трактування знань, викладених у підручниках, починає відставати від досягнень сучасної науки. Тут дослідницький досвід науково-педагогічного працівника, його педагогічна майстерність потрібні для викладання сучасної наукової інформації у доступній для студентів формі, коли новітні знання переплітаються із закономірностями науки. А головне – науково-педагогічний працівник повинен продемонструвати студентам динаміку процесу добування нового знання, зацікавити їх творчою діяльністю та показати на власному прикладі важливу роль самоосвіти.

Проблемі підвищення професійної майстерності на основі самоосвіти вчителів присвячено багато досліджень. Вивченню процесу саморозвитку і самовдосконаленню приділяли увагу вчені Т. Степанова, Т. Тихонова; самовиховання – Г. Падалка, О. Рудницька, Л. Рувінський, С. Єлканов; мотивації професійно-педагогічного самовдосконалення - І. Зязюн, В. Орлов, О. Борденюк, Б. Кондратюк. На актуальність цієї проблеми звертали увагу вчені Ю. Калугін, О. Малихін, І. Наумченко, В. Афанасьєва, К. Золотар, Є. Зорина, К. Нефедова, В. Рогожкін, Є. Тонконога. Заслужують на увагу висновки зарубіжних учених – Л. Дьюна, Л. Калувє, К. Лейтвуда, а також дослідження гуманістів К. Роджерса, А. Маслоу. Проте, питання опанування технологією самоосвіти викладачами мистецьких дисциплін, залишається малодослідженим.

Різні вчені вкладають свій зміст у визначення поняття «самоосвіта». У сучасній науково-педагогічній літературі під самоосвітою розуміється спеціально організована, самодіяльна, систематична пізнавальна діяльність, спрямована на досягнення певних особистісних або суспільно-значущих освітніх цілей: задоволення пізнавальних інтересів, загальнокультурних і професійних запитів, підвищення кваліфікації. Самоосвіта – це система розумового і світоглядного самовиховання, що веде до вольового і морального самовдосконалення.

Самоосвіта, як постійна діяльність науково-педагогічного працівника мистецьких дисциплін, спрямована на розширення і поглиблення професійно-методичних знань та вмінь, вдосконалення рівня предметної підготовки, включає відвідування бібліотек, музеїв, виставок, театрів, клубів, наукових, технічних, художніх та спортивних товариств; вивчення науково-методичної та навчальної літератури; участь у засіданнях кафедр, предметних комісій; відвідування занять своїх колег, обмін думками з питань організації занять, змісту навчання, методів викладання; спілкування із вченими, художниками, критиками; теоретичну розробку і практичну апробацію різних форм занять, заходів, власних навчальних матеріалів; осмислення передового досвіду та узагальнення власної практичної діяльності; науково-дослідну роботу за певною темою.

Основними критеріями самоосвіти як діяльності є пізнавальна активність, педагогічна спрямованість, рівень майстерності, сформованість рефлексії, прояв творчості й новаторства, володіння технологією самоосвіти, позитивна «Я - концепція». Від рівня пізнавальної активності, сформованості інтелектуальних умінь, ступеня розвитку розумових процесів, морально-вольової і мотиваційної сфер залежить і рівень самоосвіти науково-педагогічних працівників. У зв'язку з цим можна виділити кілька стадій самоосвіти:

- найвищу – самоосвіта стає постійною життєвою потребою людини, безперервним процесом дослідницького характеру;
- високу – систематична, цілеспрямована самоосвіта на основі оволодіння технологією цього виду діяльності;
- середню – ситуативна самоосвіта на основі інтересу до знання, задоволення пізнавальної потреби;
- низьку – спонтанна (позасистемна) самоосвіта під впливом зовнішніх обставин при відсутності розвиненої пізнавальної культури.

Самоосвіта починається з моменту появи конкретної програми, що визначає цілі та завдання. І тільки після цього починається самостійна

діяльність науково-педагогічного працівника, спрямована на вдосконалення тих чи інших якостей особистості. Як правило, вони визначають тему для самоосвіти або проблему наукового дослідження. У програмі (плані) передбачається підбір літератури, пошук адрес педагогічного досвіду; визначається час на вивчення отриманого банку даних з проблеми, аналіз літератури, знайомство із практичним досвідом інших закладів, відвідування курсів тощо. Відпрацьовуються технології і здійснюється практична діяльність, у тому числі, дослідно-експериментальна. Завершується самоосвітній процес аналізом, оцінкою і самооцінкою ефективності виконаної роботи, у разі потреби – корегуванням педагогічної діяльності. На наступному етапі проводиться узагальнення і оформлення матеріалів дослідження. Результатом самостійної діяльності можуть бути доповіді і виступи перед колегами в рамках творчого звіту, а також виступи на нарадах, науково-практичних конференціях, зустрічі за «круглим столом» тощо. Великий інтерес викликають розробки нових навчальних планів і курсів, інтегрованих, авторських програм, навчальних і методичних посібників, дидактичних матеріалів. Користуються попитом брошури та іншого роду авторські публікації.

Самоосвітня діяльність науково-педагогічного працівника логічно пов'язана з науково-дослідною. На основі самопізнання, вироблення рефлексивного мислення, вміння вчитися, відбувається трансформація розвитку у саморегульовану систему, перетворення стійкого інтересу особистості до самоосвіти, постійну життєву потребу у самовихованні, що свідчить про досягнення оптимального рівня самовдосконалення. Майстром педагогічної праці стає той, хто відчув себе дослідником. Творче дослідження потрібне у нашій діяльності через саму її природу. Дослідження – це цілеспрямований процес, що передбачає самостійне обрання мети самовдосконалення, постійний аналіз здобутків професійного зростання, заняття самоосвітою. Правильно організована самоосвіта дозволяє науково-педагогічному працівнику проводити більш масштабні дослідження, результатами яких можуть стати: монографія, кандидатська дисертація. Кінцевою метою самоосвіти науково-

педагогічного працівника є створення індивідуальної творчої лабораторії, в якій формується і розвивається педагогічна культура при викладанні мистецьких дисциплін, розширюється кругозір, а інтереси організуються навколо мистецьких питань.

Науково-педагогічний працівник – це людина, яка формує майбутнє, він є чинником цього майбутнього. Звідси зрозуміло, що професійний розвиток науково-педагогічного працівника, його інтелектуальні, моральні і професійні властивості повинні випереджувати рівень соціального оточення. Це можливо за умови усвідомлення ним суспільної значущості, високої особистої відповідальності, пізнавальної активності, постійного об'єктивного самоаналізу і систематичної роботи зі самовдосконалення.

Література:

1. Бабанський Ю. К. Педагогічна наука та творчість учителя. – К.: Дніпро, 1998. – 96с.
2. Барбина Е.С. Формирование педагогического мастерства учителя в системе непрерывного педагогического образования. – К., 1997. – 137с.
3. Браже Т.Г. Развитие творческого потенциала учителя. – К.: Освіта, 1989. – 296с.
4. Бумагіна О. С. Самоосвіта вчителів // Завуч. – 2002. – №36.
5. Вершловський С.Г. Учитель о себе и о профессии. – Л.: Луч, 1998 – 184с.
6. Вяткіна З.І. Індивідуальний стиль у педагогічній майстерності вчителя. – Харків: Харк. ун-т, 1998. – 176с.
7. Зязюн І.А. Педагогічна майстерність: Підручник. 2-ге видання. – К.: Вища школа, 2004. – 422с.
8. Педагогическая энциклопедия. – М., 1965. – Т.2.
9. Рудницька О.П. Педагогіка: загальна та мистецька: Навч. Посібник. – Тернопіль: Богдан, 2005, – 360 с.